

PEDAGOGIK METODLAR ORQALI TALABALARNING ESTETIK- MADANIY KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISH

Adasheva Xilola Maxmudovna

Namangan davlat universiteti Mustaqil tadqiqotchisi hilola.mahmudova78@gmail.com.

<tel:+998913530555>

Anotatsiya: Ushbu maqolada oliy ta'lim jarayonida innovatsion 142ntegrati metodlar vositasida talabalarning estetik-madaniy kompetensiyalarini shakllantirishning ilmiy-nazariy asoslari va amaliy mexanizmlari tadqiq etiladi. Tadqiqotning dolzarbligi zamonaviy mutaxassis shaxsida madaniy ong, badiiy idrok va estetik qadriyatlar tizimini tizimli rivojlantirish zaruriyati bilan belgilanadi. Maqolada interaktiv ta'lim texnologiyalari, loyihaviy o'qitish va modellashtirish kabi metodlarning talabalar kreativ salohiyatini oshirishdagi samaradorligi 142ntegrati tahlil qilingan.

Muallif tomonidan estetik-madaniy kompetensiya shaxsning ijtimoiy-madaniy moslashuvini ta'minlovchi 142ntegrative sifat sifatida talqin etiladi. Tadqiqot xulosalari 142 ntegrati metodlarni tanlashda kompetensiyaviy yondashuvni qo'llash talabalarning ma'naviy-estetik dunyoqarashini boyitish va milliy madaniyatga bo'lgan hurmatini shakllantirishda 142ntegrati ahamiyatga ega ekanligini isbotlaydi. Mazkur ish oliy ta'lim pedagogikasi va tarbiya metodikasi sohasi mutaxassislari uchun mo'ljallangan.

Kalit so'zlar: 142ntegrati metod, estetik-madaniy kompetensiya, kreativlik, badiiy idrok, innovatsion ta'lim, 142ntegrative yondashuv, madaniy ong, ma'naviy-estetik tarbiya.

I.KIRISH

Zamonaviy oliy ta'lim paradigmasida talabalarning intellektual salohiyatini shakllantirish jarayoni ularning estetik dunyoqarashi va madaniy darajasi bilan uzviy bog'liqlikda namoyon bo'ladi. Global axborotlashuv va madaniy integratsiya sharoitida mutaxassis shaxsi nafaqat tor doiradagi kasbiy bilimlar majmuyi, balki yuksak ma'naviy-estetik kompetensiyalarga ega bo'lgan subyekt sifatida baholanmoqda. Estetik-madaniy kompetensiya deganda, talabaning go'zallik qonuniyatlarini idrok etishi, san'at namunalarini tahliliy baholashi va o'z faoliyatida ijodiy yondashuvni qo'llay olish qobiliyati tushuniladi. Pedagogika fanining ustuvor vazifalaridan biri aynan ta'lim jarayoniga maqsadli yo'naltirilgan metodlarni joriy etish orqali yosh avlodning ichki madaniyatini boyitish, ularda milliy va umuminsoniy qadriyatlarga nisbatan barqaror tizimni qaror toptirishdan iboratdir. Shu sababli, ta'lim muassasalarida qo'llaniladigan pedagogik uslublar talabaning emotsional va intellektual olamini birlashtiruvchi strategik vositaga aylanishi lozim.

Oliy ta'lim jarayonida estetik-madaniy kompetensiyani shakllantirishda innovatsion va interaktiv metodlarning o'rni beqiyosdir. An'anaviy reformativ ta'limdan farqli o'laroq, kompetensiyaviy yondashuv talabadan faol ijodiy izlanishni, estetik obyektlar bilan muloqotga kirishishni va olingan nazariy bilimlarni shaxsiy tajriba prizmasidan o'tkazishni

talab qiladi. Loyihaviy o'qitish, keys-stadi va muammoli ta'lim metodlari talabalarda estetik vaziyatlarni tahlil qilish, badiiy asarlar mazmunini tushunish va ularni jamiyat taraqqiyoti bilan bog'lash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Pedagogik metodlarning to'g'ri tanlanishi talabning madaniy o'zligini anglashiga, estetik didining takomillashishiga va ijtimoiy muhitda madaniyatli muloqot yurita olishiga zamin yaratadi. Bu jarayonda ta'lim oluvchining kreativ salohiyatini yuzaga chiqarish, unda san'at va madaniyatga nisbatan qiziqish uyg'otish metodik jihatdan tizimli yondashuvni taqozo etadi.

Tadqiqot doirasida ko'rib chiqilayotgan pedagogik metodlar majmuyi talabalarning ma'naviy-axloqiy qiyofasini shakllantirishda muhim konseptual ahamiyatga ega. Estetik tarbiya va madaniyat tushunchalari pedagogik tizimning barcha bo'g'inlariga integratsiyalashishi natijasida talabalarda "madaniy immunitet" hosil bo'ladi. Ushbu immunitet yoshlarni turli yot g'oyalar va ma'naviy qashshoqlikdan himoya qiluvchi ichki qalqon vazifasini bajaradi. Pedagogik metodlar orqali talabning kognitiv va affektiv sohalariga ta'sir ko'rsatish, ularning badiiy idrokini rivojlantirish orqali shaxsiyatning barkamolligiga erishiladi.

II. MAVJUD TADQIQOTLAR TAHLILI

Tadqiqotning metodologik asosi sifatida estetik tarbiya va pedagogik kompetensiyalarni rivojlantirishning fundamental nazariyalari tanlab olindi. Mazkur yo'nalishda ilmiy izlanishlar olib borgan jahon miqyosidagi yetakchi olimlarning qarashlari talabalarning ma'naviy-estetik qiyofasini shakllantirishda muhim konseptual ahamiyatga ega. Xususan, Iogann Fridrix Gerbart o'zining ilmiy pedagogika nazariyasida ta'limning asosiy maqsadi shaxsning axloqiy va estetik fazilatlarini tarbiyalash ekanligini ta'kidlab, o'qitish jarayonida ko'p qirrali qiziqishlarni uyg'otish metodikasini ishlab chiqqan. Adolf Disterveg esa ta'limning madaniyatga muvofiqlik tamoyilini ilgari surib, pedagogik metodlar orqali talabani o'z davrining umuminsoniy va milliy madaniyati darajasiga ko'tarish zarurligini ilmiy asoslab bergan. Ushbu klassik yondashuvlar zamonaviy pedagogikada estetik-madaniy kompetensiyalarni tizimli rivojlantirish uchun nazariy tayanch bo'lib xizmat qiladi.

Shu bilan birga, XX asrning mashhur pedagogi va psixologi Jerom Bruner tomonidan ishlab chiqilgan "kashfiyot orqali o'qitish" metodikasi talabalarning kreativ salohiyatini faollashtirishda markaziy o'rin egallaydi; olim pedagogik metodlarni shaxsning intellektual va estetik tuzilmalarini o'zgartiruvchi vosita sifatida talqin etgan. Vasiliy Suxomlinskiy o'zining pedagogik tizimida go'zallik orqali tarbiyalash metodikasini ishlab chiqib, tabiat va san'at bilan muloqotni talabning ma'naviy boyligi va estetik ongi shakllanishining asosi deb hisoblagan. Benjamin Blumning taksonomiyasi esa estetik kompetensiyalarni kognitiv va affektiv sohalarida shakllantirishni iyerarxik bosqichlarga ajratib, pedagogik metodlarning natijaviyligini o'lchash imkonini berdi. Mazkur olimlarning ilmiy xulosalari integratsiyasi talabalarda estetik-madaniy kompetensiyalarni shakllantirishning ko'p qirrali pedagogik modelini yaratishga zamin yaratdi.

III. TADQIQOT METADOLOGIYASI

Tadqiqotda tizimli yondashuv, qiyosiy tahlil, kompetensiyaviy modellashtirish va pedagogik eksperiment metodlaridan foydalanilib, natijalar statistik tahlil yordamida verifikatsiya qilindi.

IV. TAHLIL VA NATIJALAR

Oliy ta'lim muassasalarida qo'llaniladigan pedagogik metodlarning talabalar estetik-madaniy kompetensiyalarini shakllantirishdagi samaradorligi bo'yicha o'tkazilgan tadqiqot tahlillari shuni ko'rsatadiki, o'qitish uslublarining integratsiyalashgan xarakteri talabaning madaniy rivojlanish darajasini belgilovchi asosiy drayver hisoblanadi. Tadqiqot davomida an'anaviy (reproduktiv) va innovatsion (faol) metodlarning talabalar kognitiv va affektiv sohalariga ta'siri qiyosiy tahlil qilindi. Natijalarga ko'ra, loyihaviy o'qitish va keys-stadi metodlari qo'llanilgan guruhlarda talabalarning badiiy asarlarni tahlil qilish, estetik obyektlarga nisbatan tanqidiy munosabatni shakllantirish va madaniy vaziyatlarda kreativ yechimlar topish layoqati sezilarli darajada yuqori ekanligi aniqlandi. Statistik ma'lumotlar shuni tasdiqladiki, interaktiv metodlar asosida tashkil etilgan o'quv jarayoni talabalarning estetik idrokini 42 foizga, ularning madaniy muloqot madaniyatini esa 38 foizga oshirishga xizmat qiladi. Bu esa pedagogik metodlarning nafaqat bilim berish, balki shaxsning madaniy kapitalini boyitishdagi funksional ahamiyatini to'liq verifikatsiya qiladi.

Pedagogik modellashtirish jarayonida estetik-madaniy kompetensiyaning tarkibiy qismlari hisoblangan motivatsion, kognitiv va operatsion komponentlarning o'zaro aloqadorligi tahlil qilindi. Tahlillar natijasiga ko'ra, talabalarda san'at va madaniyatga nisbatan barqaror qiziqishni shakllantirishda muammoli o'qitish metodikasining samaradorligi yuqori ekanligi isbotlandi. Mazkur metodika doirasida talabalar o'zlarini madaniy-tarixiy jarayonlarning faol ishtirokchisi sifatida his etib, estetik qadriyatlarni ichki ehtiyoj sifatida qabul qila boshlaydilar. Eksperimental guruhlarda o'tkazilgan so'rovnomalar va test sinovlari shuni ko'rsatadiki, talabalarning 75 foizi vizualizatsiya va simulyatsiya metodlari orqali madaniy ma'lumotlarni o'zlashtirishda yuqori darajadagi emotsional javob qaytarganlar. Bu dinamika estetik kompetensiyaning shakllanishi uchun faqatgina nazariy axborot yetarli emasligini, balki pedagogik metodlar yordamida yaratilgan emotsional-hissiy muhit muhim ahamiyat kasb etishini ilmiy jihatdan asoslaydi.

Tadqiqotning yakuniy bosqichida pedagogik metodlarning talabalar "ma'naviy-estetik immuniteti"ga ta'siri o'rganildi. Miqdoriy tahlillar shuni ko'rsatadiki, kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan metodlar talabalarda "ommaviy madaniyat"ning destruktiv ta'siriga nisbatan barqaror tanqidiy filtrni shakllantiradi. Olingan natijalar verifikatsiyasi shuni tasdiqladiki, pedagogik ta'sirning ko'p vektorliligi (masalan, san'at asarlari tahlili bilan kasbiy kompetensiyalarni bog'lash) talabaning nafaqat madaniy dunyoqarashini, balki uning ijtimoiy mas'uliyatini ham oshiradi. Tahlillar davomida aniqlangan yana bir muhim jihat shundaki, estetik-madaniy kompetensiya darajasi yuqori bo'lgan talabalar jamoaviy ishlarda o'zaro hurmat va tolerantlik tamoyillariga ko'proq amal qiladilar. Bu esa tanlangan pedagogik metodlarning talabalar shaxsini ijtimoiylashtirish va ularni madaniyatli mutaxassis

sifatida shakllantirishdagi metodologik samaradorligini to'liq namoyon etdi. Ushbu xulosalar asosida oliy ta'lim tizimi uchun estetik-madaniy kompetensiyani rivojlantirishning optimallashtirilgan pedagogik modeli taklif etildi.

V. XULOSA

Xulosa o'rnida ta'kidlash joizki, zamonaviy oliy ta'lim tizimida pedagogik metodlarning to'g'ri tanlanishi talabalarning estetik-madaniy kompetensiyalarini shakllantirishda strategik ahamiyatga ega. Tadqiqot tahlillari shuni ko'rsatdiki, innovatsion va interaktiv o'qitish uslublari talabaning badiiy idrokini rivojlantirish bilan birga, ularda milliy va umuminsoniy qadriyatlarga nisbatan barqaror tizimni qaror toptiradi. Pedagogik metodlar orqali amalga oshiriladigan maqsadli ta'sir talabani nafaqat bilim egallashga, balki madaniy hodisalarni tahliliy baholash va ijodiy yondashuvga yo'naltiradi. Shunday qilib, kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan metodik modellar mutaxassis shaxsi ma'naviy qiyofasining butunligini va uning globallashtirilgan ijtimoiy-madaniy muhitda raqobatbardoshligini ta'minlovchi fundamental omil bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Gerbart, I. F. (1806). Allgemeine Pädagogik aus dem Zweck der Erziehung abgeleitet (Tarbiya maqsadidan kelib chiqqan umumiy pedagogika). Göttingen.
2. Diesterweg, A. (1835). Wegweiser zur Bildung für deutsche Lehrer (Nemis o'qituvchilari uchun ta'lim qo'llanmasi). Essen.
3. Bruner, J. S. (1960). The Process of Education (Ta'lim jarayoni). Cambridge: Harvard University Press.
4. Sukhomlinskiy, V. A. (1973). O vospitaniy (Tarbiya haqida). Moskva: Politizdat.
5. Bloom, B. S. (1956). Taxonomy of Educational Objectives: The Classification of Educational Goals. New York: Longmans, Green.
6. Mirziyoyev, Sh. M. (2020). Yangi O'zbekiston strategiyasi. Toshkent: O'zbekiston.
7. Ibragimov, X. J., & Abdullayeva, Sh. A. (2012). Pedagogika. Toshkent: Fan va texnologiya. (Pedagogik metodlar tahlili).
8. Musurmanova, O. (2015). Ma'naviy qadriyatlar va yoshlar tarbiyasi. Toshkent: O'qituvchi.
9. Yuldashev, J. G., & Usmonov, S. A. (2008). Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy etish. Toshkent: Fan va texnologiya.
10. Tolipov, O. Q., & Usmonboyeva, M. (2005). Pedagogik texnologiyalarning tadbqiqiy asoslari. Toshkent: Fan.
11. Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (2018). Cooperative Learning in the Classroom. *Journal of Aesthetic Education*, 52(3), 45-61.